

DANISH INSTITUTE FOR INTERNATIONAL STUDIES
STRANDGADE 56 • 1401 Copenhagen K
+45 32 69 87 87 • diis@diis.dk • www.diis.dk

DIIS Brief

CSTO

Collective Security Treaty Organization

En russisk domineret forsvarsorganisation i udvikling?

Karsten J. Møller
Oktober 2007

Resumé

CSTO, der på dansk kan kaldes den Kollektive Sikkerhedstraktats Organisation, hedder på russisk: **ODKB: Organizatsiya Dogovora o Kollektivnoy Bezopasnosti**. Organisationen er det foreløbige produkt af en langstrakt og kompliceret udvikling af den post-sovjetiske sikkerhedsarkitektur fra dannelsen af SNG i 1991 i kølvandet på Sovjetunionens opløsning, over Tashkent-traktaten fra 1992 der førte til oprettelsen af forsvarsorganisationen CST (Collective Security Treaty, på russisk: Dogovor Kollektivnoy Besopasnosty, DKB), frem til denne organisations revitalisering gennem oprettelsen af ODKB i 2002. ODKB betyder en genetablering af Ruslands geopolitiske position i regionen og er en følge af en udbredt frygt, først og fremmest i de centralasiatiske lande, for vestlig indblanding i interne anliggender i lyset af de såkaldte farverevolutioner i Ukraine, Georgien og Kirgisistan, samt kampen mod terrorisme og ekstremisme, hvor ikke mindst NATO's indsats i Afghanistan betragtes med bekymring og betegnes som aldeles ineffektiv. ODKB er ikke en "mini-Warszawa-pagt", men et pragmatisk udtryk for et sammenfald af en række vitale interesser mellem deltagerstaterne og deres politiske eliter.

Denne publikation indgår i DIIS's Forsvars- og Sikkerhedspolitiske Studier, som foretages på en bevilling fra Forsvarsministeriet.

Karsten J. Møller er generalmajor og senioranalytiker ved
Dansk Institut for Internationale Studier, DIIS

Indledning

Collective Security Treaty Organization, hvis russiske betegnelse er: **Organizatsiya Dogovora o Kollektivnoy Bezopasnosti (ODKB)**, og som kan oversættes til dansk som **Den Kollektive Sikkerhedstraktats Organisation**, er oprettet i 2002. Den er et resultat af en længere udviklingsproces af sikkerhedsarkitekturen i det post-sovjetiske rum. Udviklingen afspejler skiftende opfattelser af de regionale sikkerhedsbehov blandt de tidligere sovjetrepublikker med deraf følgende ændrede forpligtelser, deltagerkreds og institutionelle behov.

Da Sovjetunionen opløstes i december 1991, opstod et sikkerhedspolitisk tomrum, som de politiske ledere i de 15 nye stater, de tidligere sovjetrepublikker - dog undtaget de tre baltiske stater - følte et påtrængende behov for at finde en fælles løsning på. Ikke mindst det forhold, at mange af de sovjetiske taktiske og strategiske nukleare våben befandt sig i Ukraine, Kasakhstan og Belarus, samt at de tidligere sovjetiske styrker primært befandt sig i områder, der nu var blevet selvstændige stater, nødvendiggjorde en ordening af det fremtidige sikkerhedssamarbejde.

Som et led i en "civiliseret skilsmisse" og som en ramme om det fremtidige samarbejde dannedes Sodruchestvo Nezavisimyykh Gosudarstv, SNG (i engelsk forkortelse CIS), ved en aftale indgået den 8. december 1991 i Minsk mellem Rusland, Ukraine og Belarus. Den 21. december blev den suppleret med den såkaldte Alma-Ata Protokol, hvor yderligere syv tidligere sovjetrepublikker (Armenien, Kasakhstan Kirgisistan, Tadsjikistan, Moldova, Turkmenistan og Usbekistan) tilsluttede sig SNG. Aserbajdsjan og Georgien kom til i 1993. SNG har i dag 10 medlemmer, idet Ukraine og Turkmenistan i dag har status af associerede medlemmer.

Den endelige udgave af en SNG-traktat blev godkendt af parterne på et topmøde i Minsk den 22. januar 1993. Traktaten indeholder bestemmelser om koordinering af sikkerheds- og forsvarspolitik, om et kollektivt forsvar og en fælles deltagelse i fredsstøttende operationer samt om fælles grænsebevogtning.

Forsvarssamarbejdet i SNG

I SNG's organisationsstruktur indgik bl.a. et forsvarsministerråd med et sekretariat og en militær overkommando til koordinering af samarbejdet mellem SNG-landenes militære styrker. Det var den oprindelige hensigt, at det militære SNG-hovedkvarter skulle bestå af højtstående militære repræsentanter fra de respektive medlemslande. Dets status skulle være mindst på niveau med den russiske generalstab. Dette blev dog aldrig tilfældet, og det stærkt russiskdominerede hovedkvarter levede en stadig mere hensygnende tilværelse. En del af medlemslandene deltog kun i begrænset omfang i SNG-hovedkvarterets aktiviteter, og Ukraine var permanent fraværende. I 2004 foreslog Kasakhstan, at hovedkvarteret blev nedlagt, og efter mange betænkeligheder accepterede Rusland forslaget.

Visse elementer af det oprindelige militære samarbejde under SNG's forsvarsministerråd har imidlertid overlevet i større eller mindre grad, f.eks. den militær-tekniske komité, den militærvidenskabelige komité samt koordinationskomiteen for luftforsvar.

Det vigtigste tilbageblevne forsvarspolitiske samarbejde i SNG er det integrerede luftforsvarssystem, hvor 10 af SNG-landene deltager, i alt fald formelt. Netop luftforsvaret er af stor betydning for Ruslands sikkerhed, idet de nu fremskudte radarstationer i det post-sovjetiske rum, f. eks. i Ukraine og Belarus, er vigtige elementer i den russiske luftvarsling. Aserbajdsjan og Moldova deltager ikke længere.

I 2006 allokerede SNG-rådet for regeringschefer 292,6 mio. rubler, ca. \$10,8 mio., til drift, vedligeholdelse og udvikling af luftforsvaret. Siden 2001 har man hvert andet år gennemført

større luftforsvarsøvelser. En mindre øvelse blev gennemført i oktober 2006, hvori otte lande deltog i et integreret kommandosystem med mere end 100 fly og helikoptere. Øvelsen i 2006 var den første, der gennemførtes med et fuldt integreret kommandosystem.

Der kan dog stilles spørgsmålstejn ved effektiviteten af luftforsvaret, idet Georgien og Turkmenistan i realiteten ophørte med at deltage fra slutningen af 1990'erne, mens Ukraine og Usbekistan foretrækker et bilateralt samarbejde med Hovedstaben for Flyvevåbnet i Moskva. For Ukraines vedkommende skyldes den fortsatte deltagelse primært de radarinstallationer, der stadig befinder sig på ukrainsk territorium, og som er en ganske betydelig indtægtskilde for Ukraine.

SNG's forsvarsministerråd drøftede i juni 2005 de næste fem års udvikling af det integrerede luftforsvarssystem og enedes om at nedsætte tre sub-regionale grupper med tilhørende stabe i Astana (Kasakhstan), i Minsk (Belarus) samt i Rostov-na-Donu (Rusland). Dette skete primært på Ruslands foranledning, der tilsyneladende stadig søger at holde et vist liv i SNG-strukturen.

SNG har også søgt at gøre sig gældende i kampen mod terrorisme på det politiske og koordinerende niveau. Terrorismen har de sidste ti år voldt Rusland betydelige problemer som udløber af krigene i Tjetjenien, f.eks. de to tragiske terroraktioner i Dubrovka-teatret i Moskva og Skole nr. 1 i Beslan i Nordossetien. I juni 1999 undertegnede traktaten om samarbejde mellem medlemsstaterne af SNG til bekæmpelse af terrorisme. Den blev fulgt op i 2000, hvor man vedtog det første SNG-program med henblik på bekæmpelse af international terrorisme, og en række relaterede dokumenter blev vedtaget ved SNG-topmøderne i 2001, 2003 og 2004. I 2000 oprettede man SNG's Anti-terrorism Center, med hovedsæde i Moskva, men med en vigtig filial i Bishkek i Kirgisistan med henblik på bekæmpelse af terrorisme i Centralasien. På topmødet i august 2005 vedtog SNG et koncept og et nyt "Program for Samarbejde med henblik på bekæmpelse af terrorisme og andre ekstremistiske aktiviteter." Et vigtigt element i dette program er informationsudveksling. Disse aktiviteter nævnes her, fordi de i betydelig grad dubleres af ODKB.

SNG var fra dannelsen præget af dyb uenighed om en række centrale politiske problemstillinger på det forsvars- og sikkerhedspolitiske område. Rusland prøvede ihærdigt at bevare de sovjetiske væbnede styrkers integritet, men Ukraine, Usbekistan, Aserbajdsjan og Turkmenistan ønskede at formere deres egne nationale styrker på grundlag af de sovjetiske enheder, der var blevet efterladt i de respektive lande. Dertil kom dyb uenighed om SNG's rolle i en række af de konflikter, der opstod i kølvandet på Sovjetunionens opløsning: Nagorno-Karabakh, Sydossetien, Abkhasien, Transnistria og Tadsjikistan. Man enedes kun en enkelt gang om en fredsbevarende operation, nemlig Abkhasien, en operation, der varetages udelukkende af russiske styrker, og som i øvrigt er sanktioneret af FN's sikkerhedsråd.

DKB, Dogovor Kollektivnoy Besopasnosty

Rusland og nogle af dets nærmeste allierede følte derfor et behov for et tættere sikkerheds- og forsvarspolitisk samarbejde. Rusland, Armenien, Kasakhstan, Kirgisistan, Usbekistan og Tadsjikistan indgik på den baggrund en kollektiv sikkerhedsaftale, Dogovor Kollektivnoy Besopasnosty, DKB (på engelsk Collective Security Treaty, CST, i dansk oversættelse: Aftale om kollektiv sikkerhed) den 15. maj 1992 i Tashkent, den såkaldte Tashkent-traktat. Denne trådte i kraft i 1994, og som gjaldt for en 5-årig periode med mulighed for forlængelse. Aserbajdsjan, Belarus og Georgien underskrev først traktaten i 1993. Usbekistan og Aserbajdsjan og Georgien trådte ud af DKB i 1999, da traktaten skulle forlænges. For Usbekistans vedkommende skyldtes det primært uenighed med Rusland, bl.a. om håndteringen af borgerkrigen i Tadsjikistan. Aserbajdsjans begrundelse var først og fremmest den russiske politik i forhold til striden med Armenien om Nagorno-Karabakh, som azerierne fandt ensidigt støttede den armenske part. Georgiens udtræden skyldtes striden

om tilbagetrækningen af de russiske styrker fra Georgien samt uenigheden om Abkhasien og Sydossetien.

DKB var en defensiv forsvarspagt, langt hen ad vejen med NATO som forbillede. Traktaten fastslår, at trusler mod et eller flere medlemmers sikkerhed, territoriale integritet og suverænitet eller trusler mod international fred og sikkerhed omgående vil udløse fælles koordination med henblik på at imødegå den opståede trussel. Traktatens § 4 indeholder en "Musketéred," svarende til Atlantpagtens artikel 5. Denne tilkendegiver, at ethvert angreb på en af parterne ville blive betragtet som et angreb på alle, der derefter vil træffe de fornødne politiske og/eller militære foranstaltninger.

Det skal bemærkes, at beslutninger truffet i organisationen kræver konsensus, og at der ikke kan iværksættes sanktioner mod et medlem, der ikke opfylder sine traktatmæssige forpligtelser.

DKB fokuserede primært på det centralasiatiske område, men var i realiteten en ganske ineffektiv organisation, præget af mange indbyrdes interessemodsætninger og ikke mindst frygt for russisk hegemoni. På papiret så organisationsstrukturen imponerende ud med et forsvarsministerråd, et råd bestående af cheferne for de respektive generalstabe, en fælles stab til koordination af det militære samarbejde samt en række komiteer. Dertil kom det militær-tekniske samarbejde, dvs. samarbejde om materiel, forskning og udvikling. Dette fik imidlertid aldrig et stort omfang, men hvor Rusland ydede et betydeligt bidrag til udrustning af de øvrige medlemmers styrker. Fra tid til anden blev der afholdt mindre fælles øvelser, fortrinsvis stabs- og signaløvelser, men den vigtigste militære komponent var uden tvivl det integrerede luftforsvar, der samtidig var en del af SNG's fælles luftforsvar.

Organisationen levede et stille liv frem til 1999, hvor Traktaten udløb og skulle forlænges, hvilket fandt sted i Moskva den 2. april samme år. Som nævnt benyttede Aserbajdsjan, Georgien og Usbekistan sig af muligheden for at udtræde af organisationen.

Fra DKB til ODKB

Imidlertid forværredes den sikkerhedspolitiske situation i Centralasien fra 1999 og fremefter. Det var ikke mindst truslen fra Taleban, der på dette tidspunkt havde konsolideret sig i Afghanistan samt andre islamistiske terrororganisationer i det centralasiatiske område, der satte gang i reaktiveringen af forsvarssamarbejdet. Efter en række drøftelser enedes man om et tættere og mere forpligtende samarbejde. Den 7. oktober 2002 blev "Aftale om ODKB's legale status" samt en række tilhørende dokumenter, der regulerer overgangen til en ny organisation, underskrevet i Moskva af Armenien, Belarus, Kasakhstan, Kirgisistan, Rusland og Tadsjikistan. Dokumenterne trådte i kraft den 18. september 2003. I 2006 tilsluttede Usbekistan sig ODKB, herom senere.

ODBK fremstår for nærværende som en af de mere effektive post-sovjetiske organisationer. Det skyldes primært, at de politiske eliter i medlemskredsen generelt er mere loyale over for Rusland end de øvrige medlemmer af SNG. Dertil kommer, at der er en fælles trusselsopfattelse blandt de centralasiatiske stater, som alle opfatter islamisk ekstremisme, terrorisme og narkotikahandel som direkte trusler mod deres sikkerhed, hvilket manifesterede sig i oprettelsen af den Kollektive Hurtige Reaktionsstyrke, herom senere.

Det skal understreges, at Rusland bærer hovedparten af den økonomiske byrde i forbindelse med driften af organisationen. De russiske styrker på militærbaserne i Centralasien udgør kernen i den hurtige reaktionsstyrke. Rusland sælger våbensystemer til de øvrige medlemmer til den interne russiske markedspris, som er langt lavere end prisen på verdensmarkedet. Rusland tilbyder også medlemmer diverse militære specialistuddannelser samt videregående officersuddannelser til stærkt reducerede priser.

Tashkent-traktaten, der var grundlaget for DKB, er videreført uændret som grundlag for ODKB. Traktaten suppleres bl.a. med "Charter for den kollektive Sikkerhedsorganisation". Dette beskriver organisationens primære formål, som er at imødegå det 21. århundredes trusler og udfordringer: "Medlemsstaterne skal koordinere og harmonisere deres bestræbelser i kampen mod international terrorisme og ekstremisme, den illegale transport og handel med narkotika, psykotroper (dvs. andre narkotiske rusmidler) og våben, organiseret transnational kriminalitet, illegal indvandring og andre trusler mod medlemsstaterne."

Det lyder nærmest som en politiopgave, men ikke desto mindre bestemmer Charteret følgende: "For at leve op til organisationens formål skal medlemsstaterne træffe forholdsregler til inden for dens rammer at organisere et effektivt kollektivt sikkerhedssystem, etablere regionale styrkeformationer og tilsvarende administrative organer samt skabe en militær infrastruktur, træne militære stabe og specialister til de væbnede styrker og udruste dem med det nødvendige materiel og den militære teknologi."

ODBK har tydeligvis haft NATO's organisation som forbillede, da man konstruerede organisationsstrukturen. Det øverste organ er det kollektive sikkerhedsråd, som består af statsoverhovederne. Det permanente råd består af repræsentanter fra medlemsstaterne og varetager det daglige arbejde i organisationen. Der er oprettet et råd for udenrigsministrene, et råd for forsvarsministrene og endelig et råd for sekretærene for de nationale sikkerhedsråd. Disse råd har til opgave at koordinere relevante aktiviteter på de respektive niveauer. Der er etableret en integreret militærstab, hvor posten som stabschef roterer mellem medlemslandene, idet de respektive chefer for generalstabene besidder posten et år ad gangen. Dertil kommer et sekretariat, der ledes af en generalsekretær. Denne post beklædes for tiden af Nikolaj Boryuzha, tidligere chef for de russiske grænsetropper, i en kortere periode stabschef for præsidentadministrationen i Kreml under Boris Yeltsin og i tre år ambassadør i København. Boryuzha har formået at tilføre organisationen en betydelig dynamik.

Der er tillige oprettet en ODKB-parlamentarikerforsamling, hvis formand er Boris Gryzlov, der i skrivende stund tillige er formand for den russiske statsduma og partiet Det Forenede Rusland.

Den afgørende forskel på DKB og ODKB er, at de beslutninger, der træffes i konsensus i ODKB's forskellige organer, er bindende for samtlige medlemsstater, og i henhold til det førnævnte Charter kan der iværksættes sanktioner mod et medlem, der ikke efterlever beslutningerne.

Organisationen kan siges at bestå af tre kollektive sikkerhedsregioner, hvor der for hver region må siges at være vidt forskellige interesser i medlemskabet af organisationen:

- Den europæiske region består af Rusland og Belarus. Sidstnævnte har en opfattelse af at have en betydelig interesse i russisk beskyttelse mod de trusler, som præsident Lukashenko - og for den sag skyld også russiske militære og visse politiske kredse - hævder, der udgår fra den vestlige verden.

- Den transkaukasiske region består af Rusland og Armenien. Armenien har et uløst sikkerhedsproblem af en betydelig dimension i Nagorno-Karabakh, hvor risikoen for en militær indgriben fra en mulig koalition mellem Aserbajdsjan og Tyrkiet opfattes som den altoverskyggende trussel, hvorfor der menes at være behov for russisk beskyttelse.

- Den centralasiatiske region, som er omfattet af Rusland, Kasakhstan, Kirgisistan, Usbekistan og Tadsjikistan, har som dominerende sikkerhedsproblem islamistisk ekstremisme, international terrorisme samt transport af og handel med narkotika.

Det formentlig vigtigste militære element i ODKB er den Kollektive Hurtige Reaktionsstyrke, som blev oprettet for Centralasien i 2001 under DKB. Den bestod oprindeligt af en styrke på 1.500 mand (fire bataljoner fra henholdsvis Kasakhstan, Kirgisistan, Rusland og Tadsjikistan) og en militærstab. Siden er styrken blevet mere end fordoblet, idet de nævnte lande nu bidrager hver to bataljoner, idet dog Rusland og Tadjikistan hver bidrager med tre. I en krisesituation kan styrken forstærkes med den russiske 201. motoriserede infanteridivision, der er garnisoneret i Tadsjikistan. Der kan tillige ydes flystøtte fra de russiske flystyrker, der befinder sig på basen i Kant i Kirgisistan.

Den Kollektive Hurtige Reaktionsstyrke gennemfører årligt en øvelse kaldet "Rubezh", dvs. "Grænse," som er en anti-terrorøvelse samt en øvelse, der kaldes "Kanál," dvs. "Kanal," der først og fremmest er en øvelse i bekæmpelse af transport af og handel med narkotika, og som derfor primært involverer politistyrker. Scenariet for øvelsen er meget realistisk, idet den specifikt retter sig mod narkotikatrafikken over den afghanske grænse. Den øvelse "Rubezh", der gennemførtes i august 2006 i Kasakhstan, var målrettet mod terroristaktioner af samme type, som terroraktionen mod skolen i Beslan i Nordossetien i 2005. I september 2006 gennemførte ODKB's anti-terrorcenter en stabs- og signaløvelse med navnet "Atom-antiterror" i Armenien.

ODKB har den 18. september 2003 ladet sig registrere som en regional sikkerhedsorganisation under FN, en status som også NATO besidder. I juni 2004 vedtog ODKB et koncept for fredsbevarende operationer, og på topmødet i Dushanbé 4.-6. oktober 2007 vedtog man et såkaldt normativt dokument for ODKB's fredsbevarende aktiviteter. Man skelner her mellem aktiviteter, der gennemføres inden for organisationens ansvarsområde, hvor beslutning kan træffes af statsoverhovederne i konsensus, og aktiviteter uden for ODKB's område, som kun kan finde sted efter mandat fra FN, eller på direkte anmodning fra et land i regionen. Der skal udpeges enheder fra medlemslandene til deltagelse i fredsbevarende operationer. Disse forbliver på de respektive nationale territorier og under national kommando indtil evt. indsættelse. De skal gennemgå et særligt uddannelsesprogram, og vil blive udrustet med russisk materiel, idet disse styrker vil være prioriterede ligesom den Kollektive Hurtige Reaktionsstyrke. Der vil med jævne blive gennemført øvelsesvirksomhed på skift i medlemslandene og under fælles kommando. Ved evt. indsættelse overgår man til en "Enhedskommando," hvilket formentlig er synonymt med russisk kommando over styrkerne.

Hovedparten af aktiviteterne i SNG's integrerede luftforsvarssystem synes gradvist i færd med at blive overført til en ODKB-ramme og er et element i ODKB's planlægning for den fremtidige udvikling af organisationen. ODKB har også nedsat en koordinationskomité, hvis medlemmer er cheferne for de kemiske, biologiske og nukleare forsvarsstyrker med henblik på at identificere trusler inden for disse felter.

Det militær-tekniske samarbejde, hvilket i NATO-sprog vil sige materielsamarbejdet, er nok Ruslands vigtigste redskab til at holde sammen på organisationen. Rusland leverer stort set alt militært materiel til de øvrige medlemsstater til meget favorable priser. Indledningsvis var disse leverancer kun til de enheder, der indgik i den Kollektive Hurtige Reaktionsstyrke, men fra 2005 blev det udstrakt til samtlige militære styrker i ODKB. Det gælder i realiteten også for leverancer til SNG-lande i øvrigt, men ODKB har fået entydig første prioritet. I 2005 dannedes i ODKB-regi en interstatslig militær-teknisk kommission, der foruden et egentligt materielsamarbejde også skal koordinere den nationale forsknings- og udviklingsvirksomhed på dette område samt tillige organisere og finansiere en fælles udvikling af våben og andet militært materiel.

ODKB er blevet inddraget i bekæmpelse af illegal transport og handel med narkotika. I denne henseende forekommer organisationen langt mere effektiv end SNG, med hvem man på dette område har en række parallelle aktiviteter. Det skyldes formentlig, at der er tale om en mindre kreds af medlemmer med sammenfaldende interesser, idet flere af landene har

fælles grænse med Afghanistan. Interessen retter sig især mod Tadsjikistan, hvor man i november 2004 gennemførte en omfattende multilateral operation med henblik på at afskære transportruterne for narkotika fra Afghanistan. Ligeledes blev der i 2004 nedsat et "Koordinerende råd til kontrol med udbredelsen af psykotropiske og narkotiske stoffer", og i samme forbindelse nedsatte man en særlig arbejdsgruppe om Afghanistan.

ODKB har fremsat ønske om samarbejde med NATO om bekæmpelse af narkotikakriminalitet i Afghanistan, en opgave, som man mener, NATO ikke løser tilfredsstillende. Man betegner faktisk NATO's indsats som aldeles ineffektiv og udtrykker betydelig skuffelse over, at NATO tilsyneladende ikke ønsker et sådant samarbejde. NATO har været tilbageholdende med et formaliseret samarbejde med ODKB af frygt for at cementere en russisk dominans i Centralasien.

ODKB har iværksat en række aktiviteter i forbindelse med kampen mod den internationale terrorisme. I april 2004 etableredes et såkaldt "Internationalt anti-terrorisme medieforum", en ikke-governmental organisation, NGO, hvis formål er at indsamle oplysninger til støtte for kampen mod international terrorisme. I juni 2005 besluttede ODKB at udarbejde en liste over ekstremistiske og terrorrelaterede organisationer. Ved topmødet i Dushanbé i 2007 vedtog man tillige at oprette et koordinerende råd til imødegåelse af illegal migration.

De politiske forudsætninger for ODKB's udvikling

Meget tyder på, at Rusland har besluttet sig for at satse på ODKB, som det primære element i den post-sovjetiske sikkerhedsstruktur, en beslutning, der er logisk i lyset af de seneste års politiske udvikling i regionen. Det kan blandt andet udledes af, at Rusland har påtaget sig at bære hovedparten af den økonomiske byrde i forbindelse med driften af organisationen. De russiske styrker på militærbaserne i Centralasien udgør kernen i den hurtige reaktionsstyrke. Rusland sælger våbensystemer til de øvrige medlemmer til den interne russiske markedspris, som er langt lavere end prisen på verdensmarkedet. Rusland tilbyder også medlemmer diverse militære specialistuddannelser samt videregående officersuddannelser til stærkt reducerede priser.

Den politiske udvikling er bemærkelsesværdig, ikke mindst fordi de fem mindre medlemsstater i ODKB siden midten af 90'erne i større eller mindre omfang har deltaget i NATO's Partnership for Peace Program, PfP, og dermed holdt døren åben for et tættere samarbejde med NATO. Imidlertid gav NATO's aktion mod Serbien (Kosovo) i 1999 anledning til en del bekymring, ikke mindst fordi de centralasiatiske lande var af den opfattelse, at der burde være langt større fokus på Afghanistan og den terrorisme, der havde sit udspring herfra. Interessen for NATO faldt derfor. Den 11. september 2001 ændrede imidlertid situationen radikalt. De centralasiatiske lande bakkede op om USA i kampen mod terrorismen. Usbekistan stillede flybasen i Kharshi-Khanabad og Kirgisistan-basen i Manas til rådighed for de amerikanske og allierede flystyrker. Der lå flere motiver til grund herfor. Man så en klar mulighed for en betydelig økonomisk gevinst, ligesom man så en mulighed for at afbalancere den russiske indflydelse i området. Som bekendt var Ruslands begejstring for amerikansk og NATO's tilstedeværelse i regionen til at overse, men præsident Putin gav sin tilslutning på trods af massiv modstand fra hans rådgivere, idet han så en mulighed for at indgå i et tættere strategisk samarbejde med USA, også i kampen mod terrorisme og ikke mindst den, der udgik fra Afghanistan.

Efter den foreløbige nedkæmpelse af Taleban skiftede USA fokus og rettede derefter opmærksomheden mod Irak til stor bekymring for de centralasiatiske republikker, der igen så det i deres interesse at udbygge samarbejdet med Rusland. Det er derfor ingen tilfældighed, at det netop var i 2002, at det blev besluttet at styrke det hidtidige forsvarssamarbejde ved oprettelsen af ODKB.

Udviklingen i Afghanistan har gjort det muligt for Rusland at argumentere mod NATO's og USA's tilstedeværelse i regionen, idet man har påpeget, at indsatsen er ineffektiv, ikke mindst når det drejer sig om narkobekæmpelse, styrkerne er overdimensionerede og har måske skjulte dagsordener. Dertil kommer, at man fra vestlig side ikke var indstillet på at samarbejde med de berørte lande i området. Frem for alt var det invasionen af Irak, som fremkaldte nervøsitet for amerikansk magtanvendelse, hvis ideologiske grundlag, at fjerne diktatorer og indføre demokrati, ikke undgik de politiske elitors opmærksomhed, hverken i Centralasien eller i Rusland. Yderligere frygt for indblanding i interne anliggender fik kraftig næring gennem de såkaldte "farverevolutioner" i Georgien, Ukraine og Kirgisistan.

Begivenhederne i Andijan i Usbekistan i maj 2005, hvor et større antal civile blev dræbt af de usbekiske regeringsstyrker, førte til amerikanske og andre vestlige landes fordømmelse. Usbekistans præsident, Islam Karimov, besluttede derefter, at de amerikanske styrker skulle forlade landet, idet de efter hans opfattelse repræsenterede "en potentielt destabiliserende faktor." I 2006 gik han et skridt videre og bekendtgjorde, at Usbekistan tilslutter sig ODKB.

Udviklingen af ODKB er således blevet fremmet af en række elementer: Terrorisme, ekstremisme, perceptionen af indblanding fra NATO, udbredt frygt for de amerikanske hensigter samt en opfattelse af Rusland som den eneste troværdige mulighed for at afbalancere den vestlige verdens indflydelse.

Rusland opnår ved en satsning på ODKB at institutionalisere den russiske indflydelse i regionen, mens de mindre lande i organisationen bevarer en vis grad af uafhængighed gennem deltagelse i en multinational regional organisation. Rusland fremstår som en mere transparent og troværdig partner, der entydigt støtter de eksisterende magtstrukturer i regionen i modsætning til USA og NATO, der i centralasiatisk optik fremstår som magter, der arbejder på at nedbryde deres magtpositioner gennem "demokratisering" og eventuel præventiv krig.

Dette sikkerhedssamarbejde suppleres af det regionale samarbejde i SCO, Shanghai Cooperation Organization, hvor Rusland, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Usbekistan og Kina deltager. SCO er primært et kinesisk initiativ og afspejler i betydeligt omfang kinesiske interesser, jfr. senioranalytiker Niels Aadal Rasmussens DIIS-rapport om SCO. På en række områder dublerer også denne organisation ODKB, hvad angår anti-terrorvirksomhed, narkotikabekæmpelse, spredning af nukleare, kemiske og biologiske kampstoffer, religiøs og politisk ekstremisme samt grænseoverskridende kriminalitet. Forud for topmødet i Dushanbé i oktober 2007 underskrev generalsekretærene for ODKB og SCO et memorandum, der omhandlede samarbejde mellem de to organisationer på de her nævnte områder. I dokumentet nævnes tillige regional og international sikkerhed samt stabilitet som et område for samarbejde; men det skal understreges, at tyngden i SCO's virksomhed ligger på det økonomiske samarbejde, og organisationen har ikke udstedt sikkerhedsgarantier som ODKB. Det skal nævnes, at Indien, Iran, Mongoliet og Pakistan deltager i SCO som observatører. Organisationen opfattes formentlig også som et instrument til afbalancering af magtforholdene i regionen, ikke mindst mellem Rusland og Kina i relation til de mindre stater. Styrkelsen af ODKB kan tolkes således, at Rusland har markeret sin geopolitiske position i forhold til Kina, idet SCO på den anden side tjener til en vis blødgøring af denne markering samt til en understregning af samarbejdsaspekterne i regionen.

Konklusion

ODKB er ikke en "mini-Warszawa-pagt." Det er klart, at den er et instrument for russisk sikkerhedspolitik og geopolitiske interesser i vid forstand, men det er ikke en organisation, der er bundet sammen af broderlige eller ideologiske bånd, et indtryk man ellers godt kunne forledes til at få, når man hører generalsekretær Bordyushas retorik. De mindre medlemmer er langt fra satellitter; de er ikke nødvendigvis økonomisk afhængige af Rusland. Ikke mindst Kasakhstan og Usbekistan har betydelig vægt i regionen og dermed også i ODKB.

Som nævnt består organisationen i virkeligheden af tre meget forskellige regioner, der hver især har særlige sikkerhedsinteresser i forhold til Rusland: Den centralasiatiske, som er langt den vigtigste af de tre for Rusland, da de ikke mindst angår vitale russiske interesser i de centralasiatiske energiressourcer, den russisk-armenske, der er vital for Armeniens sikkerhed samt den russisk-hviderussiske region, der har størst betydning for Belarus.

Organisationen er et udtryk for, at Rusland gradvis har genbesat sin traditionelle geopolitiske position, først og fremmest i Centralasien. Frygten for USA og den vestlige verdens indblanding, ikke mindst i indre anliggender, er latent, og giver næring til mere eller mindre stærke anti-vestlige følelser. Det skal dog understreges, at der, i modsætning til Sovjet-perioden, er en betydelig åbenhed for økonomiske forbindelser med den vestlige verden

Hvor de tidligere sovjetrepublikkers største frygt gennem 90'erne (også hos ODKB's mindre medlemmer) var en genopståen af russisk hegemoni i det post-sovjetiske område, så anses denne i dag som et mindre onde. Hvis denne situation varer ved, har ODKB potentiale til at udvikle sig til en ganske effektiv regional sikkerhedsorganisation; men omvendt, hvis rammebetingelserne ændrer sig væsentligt, kan det føre til en mere labil situation, hvor ODKB mister sin betydning.

Forslag til yderligere læsning:

ODKB har en hjemmeside: <http://www.dbk.gov.ru>

Den er primært for de russisk-kyndige, og indeholder relevante dokumenter og kommunikationer fra topmøder og lign. Enkelte dokumenter, f.eks. Tashkent-traktaten, kan findes på engelsk.

Vladimir Putin: Speech at the Collective Security Treaty Organization Council for Collective Security.

June 23, 2006, Minsk. <http://www.kremlin.ru>

J. H. Saat: The Collective Security Treaty Organisation.
Conflict Studies Research Centre, February 2005

IISS: Strategic Survey 2006 (chapter 5: Central and South Asia)

SIPRI Yearbook 2007 (chapter 4: Regional security cooperation in the former Soviet area)

Central Asia-Caucasus Institute: "The CIS is Dead: Long Live the CSTO" by Richard Weiz
<http://www.caciaanalyst.org>

More War Games: Collective Security Treaty Organization (CSTO) & Shanghai Cooperation Organization (SCO) Join Hands. Responding to US threats: First theater-level joint military exercise.

By Viktor Litvkin. Global research, November 5, 2006. RIA Novosti
<http://www.globalresearch.ca>

Adam Weinstein: Russian Phoenix: The Collective Security Treaty Organization.
Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations, Spring 2007.